

УДК 342.724:316.346.2

**РЕЛІГІЙНИЙ ПІДХІД
ДО ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ****A RELIGIOUS APPROACH TO GENDER POLICY****Панько О. І.,**кандидат історичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Львівський інститут економіки і туризму (Львів, Україна), e-mail: oksana-panko@ukr.net, ORCID 0000-0003-1185-5664 (<http://orcid.org/>)**Panko O. I.,**Cand. of History, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian, Disciplines Lviv Institute of Economics and Tourism (Ukraine, Lviv), e-mail: oksana-panko@ukr.net, ORCID 0000-0003-1185-5664 (<http://orcid.org/>)

Аналізуються особливості сучасних суспільно-релігійних відносин, прояви нової гендерної ідеології, зокрема щодо легалізації ЛГБТ та позиції щодо цього представників релігійних конфесій. Більшість їх переконані, що нова гендерна політика обмежує свободу совісті, самовираження релігійних громадян, зокрема, в питанні виховання дітей. Неоднозначне ставлення церква висловлює щодо введення уроків для розширення гендерної толерантності, вимоги заборонити висловлювання, які можуть образити почуття осіб ЛГБТ представниками традиційних релігійних груп і запровадження суворих покарань за таку критику. Важливим є пошук відповідей на ці нові виклики демократії, уникаючи дискримінації різних соціальних груп, в т.ч. релігійних.

Методологія дослідження спирається на принципах системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності; комплексно застосовано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Ключові слова: гендерна ідеологія, гендерна політика, секуляризація, релігія, ЛГБТ, право, церква.

The peculiarities of contemporary socio-religious relations, manifestations of a new gender ideology, in particular regarding the legalization of LGBT people and the position of representatives of religious denominations in this article are analyzed. Most of them are convinced that the new gender policy limits the freedom of conscience and self-expression of religious citizens, in particular, in the issue of raising children. The Church expresses ambiguous views on the introduction of lessons to promote gender tolerance, the requirement to ban statements that may offend the feelings of LGBT people in traditional religious groups, and impose severe penalties for such criticism. It is important to find answers to these new challenges to democracy, avoiding discrimination against different social groups, including religious.

The methodology of the research is based on the principles of systematic, scientific, verification, authoritative objectivity; comprehensive scientific methods are used: analysis, synthesis, generalization, comparison.

Keywords: gender ideology, gender policy, secularization, religion, LGBT people, law, church.

Постановка проблеми. Релігія є складним духовним утворенням, її можна розглядати як соціально-історичне явище, культурну сферу, форму суспільної свідомості. Зв'язки релігії з соціумом, його різними підсистемами є динамічними, вони постійно видозмінюються як у часовому, так і просторовому масштабі. За тривалий період існування релігія акумулювала багато різноманітних способів осмислення природних і соціальних явищ і є одним із фундаментальних джерел цінностей та орієнтирів для людини, сприяє її духовному і гуманістичному вдосконаленню.

До актуальних питань суспільно-релігійних відносин належить проблема утвердження в сучас-

ному світі нових підходів до гендерних відносин. Гендерна ідеологія, гендерна політика полягає в утвердженні рівних можливостей для повної самореалізації як гетеро- так і гомосексуальним спільнотам, справедливому, конструктивному характері їх взаємодії у всіх сферах життєдіяльності, зокрема, нова гендерна ідеологія веде до повної правової легалізації представників ЛГБТ¹. Вивчення зв'язків між «релігією» та «гендером» є однією з найбільш складних проблем в сучасному західному суспільстві, які важливо досліджувати, обговорювати для досягнення порозуміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій 3-поміж сучасних дослідників, які вивчають релігійні процеси, чії праці використано у роботі, варто назвати Х. Казанову [5], Ж. П.Віллема [1], Г. Кубі [7], В. Єленського [3]. У науковій роботі використано матеріали вітчизняних та зарубіжних авторів щодо процесів пов'язаних з поширенням нової гендерної ідеології та ставленні до них релігійних конфесій.

Наукова новизна. У роботі проаналізовано процеси поширення в суспільстві нової гендерної політики, спрямованої, зокрема, на припинення дискримінації представників ЛГБТ, та ставлення до неї релігійних конфесій; висвітлюються прояви гендерної ідеології, які потребують широкої дискусії в суспільстві.

Формулювання цілей статті Мета: проаналізувати позицію релігійних конфесій на поширення нової гендерної політики, її окремі прояви у західному світі та Україні зокрема. Завдання: з'ясувати особливості сучасних суспільно-релігійних відносин, що зумовили поширення нових світоглядних підходів до гендерних відносин та втілення їх у відповідній політиці низки держав демократичного світу; охарактеризувати прояви нової гендерної ідеології, зокрема щодо легалізації ЛГБТ та висвітлити особливості позиції представників різних релігійних конфесій на неї.

Методологія дослідження спирається на принципах системності, науковості, верифікації, авторської об'єктивності; комплексно застосовано загальнонаукові методи: аналіз, синтез, узагальнення, порівняння.

Виклад основного матеріалу. Досягненнями сучасного західного суспільства є ствердження вільної особистості, розвиток критичного розуму, поступове введення в життя демократичної етики, відокремлення держави та церкви.

Процес раціоналізації та модернізації в західному суспільстві призвів до секуляризації – процесу, при якому підлягають сумніву вірування в надприродне і пов'язані з ними ритуали, а інститут релігії втрачає свій соціальний вплив. Секуляризація робить людину більш вільною й розкутою, підносить її гідність, але, водночас, примушує її сумніватися у вищих цінностях. Як зауважує В. Єленський, «християнство для більшості, що номінально до нього належить, перестає в ХХ ст. бути компендіумом непорушних норм і правил, що надавали системоутворюючого виміру людським спільнотам... В ХХ ст. моральна ситуація набирає таких

обрисів, коли жодна з норм вже не видається не- порушеною й назавжди усталеною. Можливо, саме така ситуація повертає мислячим християнам гостре відчуття “першохристиянськості” і зрі- ховності розділення» [3, с.29].

За Е. Дюркгеймом культ особистості – це релі- гія, що найкраще підходить Заходу в нових соці- альних умовах, священним об’єктом якої є раціо- нальна автономна людина, закріплена в дискурсах про демократичні права. Традиційні релігії, вважав мислитель, зможуть співіснувати лише якщо вони згодні на статус підлеглих до неї [15].

Культура ХХ ст. значною мірою розмила межі між добром та злом. А. Ястребов, зокрема, зазна- чає, що сьогодні все більше поширеною є думка: “по-перше, немає необхідності вірити в Бога, щоб робити добро; по-друге, у ХХІ ст. від Бога, напев- не, більше незручностей, ніж переваг” [12, с.137].

Секуляризація суспільства прагне змусити за- бути про всеохоплюючий характер релігій, розці- нюючи релігійність часто виключно як культуру діяльність та не враховуючи той факт, що релігія торкаються всіх аспектів життя віруючих та не зво- диться до культу. Водночас, вплив інституту релігії в суспільстві залишається важливим, навіть якщо люди загалом менше пов’язані з релігією.

До актуальних дискурсів сучасного європей- ського суспільства належить гендерна ідеологія з її важливим принципом недискримінації людини на основі статі. Мета гендерної рівності - припинення дискримінації, щоб усі користувалися однаковими можливостями, правами та обов’язками у всіх сфе- рах життя. З-поміж важливих питань нової гендер- ної політики є включення в суспільство представ- ників ЛГБТ, надання їм рівних прав, громадський дискурс з цього приводу.

Сьогодні ЛГБТ-спільнота посилює свій полі- тичний вплив, тоді як релігійні спільноти втратили частину свого попереднього привілейованого ста- тусу. Оскільки недискримінація все частіше вважа- ється ключовою ліберальною цінністю, це усклад- нує оцінку, які групи є більш знедоленими [16].

У Джок’якертських принципах (2007) поруч з вільним вибором статі, сексуальної орієнтації та ідентичності; свободою думки і висловлювань осіб ЛГБТ, зазначається, що свобода думки та ви- словлювання решти населення не повинна обража- ти почуття осіб ЛГБТ. Дж. Корнідес зауважив, що «така інтерпретація прав людини є не лише хи-бною, а й відверто небезпечною: вона ставить під сумнів рівність усіх перед законом, підриває демо- кратію, безпосередньо впливає на права тих, хто не підтримує програму ЛГБТ і викриває тоталі- тарність мислення ... Якщо виконати цю вказівку, то наслідки для свободи думки і свободи слова бу- дуть настільки руйнівними, що... можуть позба- вити законної сили вимоги суспільного порядку та моралі» [Цит за: 7, с. 102].

Україна також повинна визначитися щодо ле- галізації одностатевих шлюбів – питання важливе як показник демократії, як одна з умов успішної євроінтеграції держави. Україна – світська держа- ва (ст.35 Конституції), відокремлена від церкви та

релігійних організацій, тому, відповідно, повинна однаково ставитися до віруючих різних релігій і конфесій, як і до невіруючих.

В Україні в даний час тривають дискусії щодо проекту Закону № 0931 щодо гармонізації законо- давства в сфері запобігання та протидії дискримі- нації, де зазначено: «Громадянам нашої країни за- бороняється поза церквою або своїм будинком ви- словлювати критичні зауваження щодо агресивної пропаганди ЛГБТ, будь-яких збочень, адже за це законом передбачено покарання аж до відкриття кримінального провадження» [11]. Багато пред- ставників релігійних організацій вважають, що прийняття закону обмежить конституційні права громадян України, оскільки позбавить їх права на вираження своїх поглядів і переконань, відповідно до їх світогляду і віросповідання. Єпископ римо- католицької церкви в Україні Радослав Змітрович зазначив: «цей закон нібито передбачає протидію дискримінації, але ми як віряни почувасмося так, ніби нас тепер дискримінують» [19]. Проти при- йняття закону виступив і головний рабин України і Києва Моше Реувен Асман: на його думку, не по- винні вважатися дискримінацією ситуації, коли з’являються заперечення на підставі релігійних переконань, зокрема, коли лікар-гінеколог відмов- ляється робити аборти, евтаназію або операцію зі зміни статі через такі переконання, коли чиновник відмовляється оформляти одностатеві шлюби, а підприємець – виготовляти продукцію з амораль- ними гаслами. Він запропонував зазначити у зако- ні, що дискримінацією не є дія або бездіяльність особи або групи осіб при реалізації своїх прав на свободу думки і слова, на вільне висловлення своїх поглядів і переконань, свободу світогляду і вірос- повідання [11].

Трапляються непоодинокі випадки, коли ген- дерна політика обмежує свободу совісті, само- вираження релігійних громадян. Це обмеження проявляється в дискредитації, виключенні з суспільного дискурсу, політичному і медійному тиску, перешкоджанні у проведенні заходів, вандалізмі, виключенні з партій, ув’язненнях, штрафсах.

Наприклад, у США засуджено до 15 років в’язниці чоловіка, який викрав з церкви прапор ЛГБТ і спалив його влітку 2019 р. у м. Еймс в штаті Айова. Його визнали винним у злочині за мотивами ненависті, в необережному поводженні з вогнем та рецидивізму і присудили до 16 років в’язниці [4], що на нашу думку, є надто суворим і потребує більш ґрунтовного правового аналізу.

У Північній Ірландії 2014 р. гей-активіст Гарет Лі замовив торт з гаслом «Підтримуй гей шлюб» у пекарні Asher’s Bakery. Ашер відмовився ви- конати замовлення мотивуючи тим, що гасло не узгоджувалося з його християнськими переконан- нями. Судді у жовтні 2016 р. дійшли висновку, що Ашер проявив дискримінацію і не міг покладатися на захист свободи релігійної совісті, оскільки по- відомлення (на торті) не означає підтримку цього повідомлення [16]. Справа Ашера викликає важли- ві питання про взаємодію та можливі компроміси між трьома ключовими ліберальними цінностями:

свободою сумління (пекаря), недискримінацією (зачіпає замовника) та свободою вираження (як замовника, так і ЛГБТ-спільноти) [16].

Неоднозначним є питання утвердження гендерної рівності та сексуальної освіти в школах. Батьки з релігійними переконаннями вважають такі уроки «спробою держави анексувати батьківські повноваження», посяганням на «найінтимнішу частину сімейного життя - релігійні та моральні цінності... заперечуючи ці цінності упродовж 8 годин на день, 5 днів на тиждень. Вирішення того, з якими моральними переконаннями виховуються діти щодо людської сексуальності, є єдиною прерогативою батьків» [18], стурбовані, що така навчальна програма руйнуватиме сім'ю та призведе до морального хаосу та соціальних потрясінь.

Важливо відзначити, що церква наголошує на недопустимості подання інформації сексуального характеру незалежно від моральних цінностей та підкреслюючи першочергову відповідальність батьків; завдання школи – не підмінити собою сім'ю, а допомагати і доповнювати роботу батьків. У документі католицької церкви «Правда про людську статевість та її суть» підкреслюється, що надто рання сексуальна просвіта становить загрозу для розвитку почуттів дітей [7, с. 280-281].

Важливо відзначити, що Європейська конвенція прав людини 1950 р. визнала за батьками свободу організації навчання дітей згідно зі своєю релігією або переконаннями. Як її порушення можна трактувати вищенаведені факти запровадження обов'язкового навчання дітей нових гендерних підходів.

Релігійна політика щодо гендеру стає одним із найважливіших питань, що стоять перед людством у світі, і, ймовірно, залишаться питаннями все більшої актуальності у майбутньому, зазначає Х.Казанова [14]. Гендерна рівність – одна з тем, щодо якої політики, частина суспільства висловлюють занепокоєння з приводу ролі релігії та її представників.

Представники ліберальних підходів вважають себе прогресивними маяками, а релігійних діячів розглядають як таких, що виступають проти рівноправності [13]. Сучасний публічний дискурс часто висміює ортодоксальні релігійні групи як такі, що зникають, ставлячись до їх позиції як шляху «назад».

Таке ставлення до релігії має низку історичних підтверджень. Релігії забезпечують послідовний спосіб організації та пріоритетність цінностей, таких як прихильність до традиції, стабільності, уникнення невизначеності. У контексті гендерних відносин це передбачає підтримку патріархальних гендерних відносин, які пов'язані з гендерною нерівністю [19]. Упродовж практично всієї християнської історії одностатеві відносини розглядалися в християнстві як гріх, а його причина (як взагалі причина будь-якого гріха) пояснювалася пошкодженням людської природи і її схильністю до гріха. Такий погляд на гомосексуальні відносини міститься в офіційній позиції католицької церкви, православних і більшості протестантських церков.

У більшості випадків представники релігійних організацій не толерують ЛГБТ-спільнот, однак виступають проти їх дискримінації. Католицька церква одностатеві відносини розцінює як неморальні, проте закликає: «*Таких людей треба сприймати з повагою, співчуттям і тактовністю. У ставленні до них треба уникати будь-яких ознак несправедливої дискримінації*» [7, с. 229]. У 2018 р. Папа Франциск під час свого виступу в Ірландії звернувся до батьків ЛГБТ-дітей і закликав не засуджувати їх, не ігнорувати орієнтацію своїх дітей і не виганяти їх з дому. Батьки повинні молитися, розмовляти і намагатися зрозуміти своїх дітей [8].

Українська греко-католицька церква загалом стримано ставиться до нової гендерної ідеології, зокрема, доктор богослов'я УГКЦ, отець Юстин Бойко зазначив: «*З ЛГБТ спільнотами діалог не можливий лише тому, що церква захищає правду. А правда церкви у тому, що основою Божого замислу є сім'я між чоловіком та жінкою. Я не закликаю йти і робити акції у відповідь, бити їх та інше, але я як християнин, як громадянин України буду захищатися, у мене такі ж права*» [6].

У православній церкві поширені подібні погляди: глава ПЦУ Епіфаній підкреслив: «*В цілому ми - церква - не беремо тих речей, які нав'язуються нам з Заходу*», додавши, що церква багується на «*священних канонах і святому письмі*», а ЛГБТ-люди «*займаються гріхом*». А гріх, за словами глави ПЦУ, «*не те явище, яке потрібно пропагувати в суспільстві*», навпаки – «*його треба виправляти*», «*Церква ніколи не прийме те, що є гріхом*» [2].

Окремі ж священники, навпаки, стають на захист ЛГБТ. Так, пастор ще УАПЦ Яків Кротов зазначив: «*...Приклад ЛГБТ блискуче виявляє невміння більшості християн розуміти Святе Письмо... Як і у випадку з Галілеєм, питання не віри і статі, віри і тексту, а віри і науки. Якщо гомосексуальність є вродженою властивістю, то гомосексуальна поведінка не є гріховною*» [9].

Низка протестантських церков достатньо прихильно ставляться до ЛГБТ груп, причому ступінь прийняття у них може бути неоднаковим: в одних ЛГБТ мають право відвідувати церкву без обмежень, в інших вінчають одностатеві пари, ще в інших гомосексуалістам дозволено ставати священнослужителями та навіть єпископами. Подібна лібералізація ставлення до ЛГБТ відбувається і в інших релігіях – ісламі, іудаїзмі тощо.

Проблеми погоджені позицій релігійних людей та ЛГБТ-спільнот складні, їх вирішення сьогодні не в останню чергу залежить від авторитету права в сучасному суспільстві. В сучасному західному суспільстві при вирішенні неоднозначних з погляду моралі питань, в т.ч. гендерних, все більше поширюється практика керуватися не релігійними настановами, а юридичними приписами.

Водночас, як зауважують дослідники, право діє так, ніби воно, використовуючи юридичні прийоми, здатне сформулювати моральні цілі, які історично забезпечувались релігією та філософією [17]. Водночас, на нашу думку, варто дослухатися до думки колишнього судді Конституційного суду в

Німеччині Е. В. Бекенферде «вільна секуляризована держава живе завдяки передумовам, яких вона сама не може гарантувати. Заради свободи вона зважується на дуже ризиковану справу. З одного боку, вона може існувати як вільна держава лише тоді, коли свобода, яку вона надає своїм громадянам, регулюється зсередини – моральною сутністю кожного і гомогенністю суспільства. З другого боку, вона не може від себе самої, тобто засобами правового примусу й авторитарних розпоряджень гарантувати цю внутрішню регулюючу силу, не відмовившись при цьому від свого буття вільною, і – на секуляризованому рівні – не скотившись до тоталітарних зазіхань, з яких вона вибралася у релігійних громадянських війнах» [Цит за: 7, с. 320].

Важливо що саме релігія у VII ст. до н.е. зробила вирішальний крок для розвитку ідеї прав людини: у Біблії в книзі Второзаконня абсолютна вірність належить вже не державі, а лише Богу; звільнення релігії від її функції державної легітимації стало важливим кроком вперед до формування прав людини, що обмежують права уряду стосовно громадян [17].

Те, що релігія вплинула на виникнення права, підкреслив Ф. Фукуяма: «Релігія вчила загальної рівності яка йшла врозріз з ієрархією родоплемінного суспільства, заснованого на уявленні про честь. Нові християнські правила шлюбу й успадкування... сформували уявлення про універсальну спільноту, засновану на єдиній вірі, а не на родинній лояльності... Релігія є найважливішим джерелом правових норм у єврейському, християнському, індійському і мусульманському суспільствах» [10, с. 282].

Нові підходи до гендерних відносин вважаються єдиною прийнятною публічною нормою. Такі підходи, їх правові обґрунтування можуть вести до тоталітаризму. Закон і політика претендують певною мірою замінити релігію, яка усунена на периферію, маргіналізована секуляристською ідеологією. Моральні ідеї, важливі для розвитку верховенства права на Заході, призвели до риторики поділу - відокремлення церкви від держави. Секуляризація зумовила до відсторонення не лише релігії від політики, але й моралі від релігії [17].

Беручи до уваги складні аспекти запровадження гендерної ідеології, на нашу думку, варте уваги є застереження А. Токвіля, який зазначав, що в умовах демократії люди схильні покладатися на думку більшості, існує ризик «тиранії більшості», за якої громадська думка – єдина точка зору. Надмірна пристрасть до матеріального добробуту, відвертаючи людей від пошуку загального добра та громадянських чеснот, загрожує демократії. Індівіду-споживачу, який політично самоусунувся протистоїть держава, яка бюрократично керує прагненнями своїх підданих [1, с. 203].

Як стверджує Жоель Роман, верховенство суб'єкта в питаннях моралі, релятивізм можуть загрозувати демократії, яка потребує активної участі громадян. Тому існування в плюралістичному суспільстві груп за переконаннями є не загрозою, а шансом для демократії. Потрібно залишити сво-

боду індивіда приймати або не приймати, прилучатися або не прилучатися [1, с. 208].

Важливо визнавати і приймати інакшість іншої людини – як представника ЛГБТ, так і інших, навіть консервативних релігійних груп. За спостереженням Ж. П. Віллема «в суспільстві індивідів, що так турбується про рівність умов, проблемою стає не лише інакшість дитини, а й будь-який тримодерної епохи: якщо доступ до громадянства стверджувався в подоланні реальних відмінностей, то сьогодні громадянство має знову винайти сенс відмінностей, аби уникнути розчинення в царстві одноманітностей» [1, с. 211].

Висновки Такі тенденції сучасних суспільно-релігійні відносин як секуляризація, поширення ідеології індивідуалізму, свободи, прав людини, зведення релігії до приватної сфери, ігнорування присутності релігії в суспільстві стали одними з причин поширення нових світоглядних підходів до гендерних відносин та втілення їх у відповідній політиці низки держав демократичного світу. Водночас, релігія є важливим соціальним інститутом, впливає на переконання, цінності людей, залишається моральним авторитетом в суспільстві і має право бути почутою у громадському просторі.

Вищенаведені факти, пов'язані із введінням в школи уроків щодо розширення гендерної толерантності викликають питання щодо того, як західні суспільства реагують на виклики справжнього включення та справжнього плюралізму. Зміна світських дискурсів є дуже складною, оскільки сьогодні світські рамки розвитку дозволяють релігії бути лише знаряддям або перешкодою до реалізації результатів розвитку, вважаючи світське якнайкращим. Тому необхідним є створення більш складнішого розуміння ролей релігійних акторів в суспільстві.

Сучасна гендерна політика в західному світі спрямована на всебічне викорінення дискримінації за гендерними ознаками веде до вільного вибору статі, сексуальної орієнтації та ідентичності, свободи думки і висловлювання ЛГБТ осіб. Водночас, важливо створювати суспільство без дискримінації, однак трапляються непоодинокі випадки, коли обмежують права ЛГБТ-осіб, в т.ч. представниками церкви, а нова гендерна політика обмежує свободу совісті, самовираження релігійних громадян.

Часто релігійні лідери і віруючі висловлюють своє несприйняття ЛГБТ, вважаючи свій підхід єдино правильним. Проте, трапляються непоодинокі випадки, коли гендерна політика обмежує свободу совісті, самовираження релігійних громадян, зокрема, в питанні виховання дітей. Суперечливою є вимога заборонити висловлювання, які можуть ображати почуття осіб ЛГБТ представниками традиційних релігійних груп і запровадження суворих покарань за таку критику. На нашу думку, така інтерпретація прав людини є невірною, ставлячи під сумнів рівність усіх перед законом, а саме громадян з чіткою релігійною ідентифікацією, чим підтримує демократію, порушує права людей з відмінними переконаннями.

Для більш ефективного функціонування різноманітних релігійних конфесій важливо представникам різних суспільних груп, в т.ч. ЛГБТ, також державних організацій, варто частіше проводити громадські обговорення за участю релігійних діячів, обговорюючи різноманітні аспекти пов'язані з порушення прав меншин для запобігання дискримінації.

На державному рівні також важливо брати до уваги точки зору різних соціальних груп, не приймати політичних рішень, законів без попереднього обговорення та узгодження поглядів з дискусійних питань світоглядного характеру з метою пошуку моральних, правових засад, які у перспективі слугували б порозумінню в суспільстві, ефективній взаємодії релігії з іншими соціальними інститутами. Потрібно створювати відповідний баланс між демократією та релігійними правами людей, чітко визначати принципи, що стосуються реалізації демократичних цінностей при розгляді засобів захисту релігійної чи інших людських свобод. Необхідно також ґрунтовно досліджувати гендерну практику різних релігій, вивчати переконання, діяльність релігійних груп та їх лідерів, культурний і політичний дискурс, що впливає на них.

Примітка

¹ ЛГБТ: лесбійки, геї, бісексуали і трансгендери.

Список використаних джерел

1. Віллем Ж. П. Європа і релігії: ставки ХХІ ст. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2006. – 331 с.
2. Глава ПЦУ Епіфаній: Теми ЛГБТ та гендеру «нав'язані Заходом» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/glava-pcu-epifanij-temi-lgbt-ta-genderu-navyazani-zahodom>
3. Єленський В. Релігія після комунізму. Релігійно – соціальні зміни в процесі трансформації центрально- і східноєвропейських суспільств: фокус на Україні. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2002. – 419 с.
4. Жителя штата Айова приговорили к 15 годам за сжигание флага ЛГБТ [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.bbc.com/russian/news-50865457>
5. Казанова Х. По той бік секуляризації: релігійна та секулярна динаміка нашої глобальної доби. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2017. – 264 с.
6. Когда корень проблемы - в незнании [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://belsat.eu/ru/programs/kogda-koren-problemy-v-neznanii/>
7. Кубі Г. Глобальна сексуальна революція: руйнування свободи в ім'я свободи. – Тернопіль: Мандрівець, 2018. – 328 с.
8. Папа римський звернувся до батьків ЛГБТ-дітей: що сказав [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://www.5.ua/svit/papa-rymskyi-zvernuvsia-do-batkiv-lhbtditei-176361.html>
9. Релігія і гомосексуальність [Електронний ресурс]. – режим доступу: <https://t-o.org.ua/religion>
10. Фукуяма, Ф. Витоки політичного порядку: від прадавніх часів до Французької революції. Київ: Наш формат, 2018. – 575 с.
11. Штраф за критику ЛГБТ або знищення свободи слова. Що криється за новим законопроектом проти дискримінації. [Електронний ресурс]. – режим доступу: https://zik.ua/news/2019/12/17/shtraf_za_krytyku_lhbt_abo_znyshchennia_svobody_slova_shcho_kryietsia_za_novym_zakonoproektom_prot_dyskryminatsii_950431
12. Ястребов А. Ломка постмодерністського тростинка. Кросс-літературний проєкт «человек спрашивает у Бога и сам отвечает» / Религиоведение. Научно-теоретический журнал. 2008. - №1. – с.135-149.

13. Bartelink B. E.; Groeneweg, T. Advocating the value-add of faith in a secular context: The case of the Knowledge Centre Religion and Development in the Netherlands [Electronic resource] // Theological studies. 2019, Volume: 75. Issue: 4 Article Number: a5510. Mode of access: <file:///D:/Boss/Downloads/5510-59827-1-PB.pdf>

14. Beyer P., Beaman L. Dimensions of Diversity: Toward a More Complex Conceptualization [Electronic resource] // Religions, 2019, Volume 10. Issue 10. Mode of access: <file:///D:/Boss/Downloads/religions-10-00559.pdf>

15. Carls P. Modern Democracy as the Cult of the Individual: Durkheim on religious coexistence and conflict [Electronic resource] // Critical research on religion. 2019, Volume: 7. Issue: 3. Pages: 292-311. Mode of access: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2050303218823069>

16. Lawrence D. What's Wrong with Homophobic Bakeries? A Critical Discussion of Discrimination and its Interaction with Political Freedoms and Religious Conscience, Drawing on the Asher's Bakery Case in Northern Ireland and Kasper Lippert-Rasmussen's Theory of Discrimination [Electronic resource] // Ethical theory and moral practice. 2019, Volume: 22. Issue: 1 Pages: 61-76. Mode of access: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10677-019-09976-8.pdf>

17. Lombaard, C; Benson T; Otto E. Faith, society and the post-secular: Private and public religion in law and theology View [Electronic resource] // Theological studies. 2019, Volume: 75 Issue: 3 Article Number: a4969 Mode of access: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0259-94222019000300038

18. Ontario school board tells parents they can't 'opt out' of gay lessons. [Electronic resource]. - Mode of access: <https://www.lifesitenews.com/news/ontario-school-board-tells-parents-they-cant-opt-out-of-gay-lessons>

19. Perales F., Bouma G. Religion, religiosity and patriarchal gender beliefs: Understanding the Australian experience [Electronic resource] // Journal of sociology. 2019, Volume 55. Issue 2. Pages 323–341. Mode of access: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1440783318791755>

References

1. Villem Zh.-P. Yevropa i relihii: stavky XX st. (Europe and religions: rates of the 21st century) – K.: DUKh I LITERA, 2006. – 331s.
2. Hlava PTsU Epifanii: Temy LHBT ta henderu «naviazani Zakhodom» (LGBT and West-Based Gender Themes) [Electronic resource] – Mode of access: <https://hromadske.ua/posts/glava-pcu-epifanij-temi-lgbt-ta-genderu-navyazani-zahodom>
3. Yelenskyi V. Relihiia pislia komunizmu. Relihiino – sotsialni zminy v protsesi transformatsii tsentralno- i skhidnoievropeiskykh suspilstv: fokus na Ukraini. (Religion after Communism. Religious and Social Changes in the Transformation Process of Central and Eastern European Societies: Focus on Ukraine) – K.: NPU imeni M.P. Drahomanova, 2002. – 419 s.
4. Zhytelia shtata Aiova pryhovoryly k 15 hodam za szhyhanye flaha LHBT (A resident of Iowa was sentenced to 15 years for burning the LGBT flag) [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.bbc.com/russian/news-50865457>
5. Kazanova Kh. Po toi bik sekularizatsii: relihiina ta sekularna dynamika nashoi hlobalnoi doby. (Beyond secularization: the religious and secular dynamics of our global age) – K.: DUKh I LITERA, 2017. – 264 s.
6. Kohda koren problemu - v neznanii (When the root of the problem lies in ignorance) [Electronic resource]. – Mode of access: <https://belsat.eu/ru/programs/kogda-koren-problemy-v-neznanii/>
7. Kubi H. Hlobalna seksualna revoliutsiia: ruinuвання svobody v imia svobody. (The Global Sexual Revolution: The Destruction of Freedom in the Name of Freedom) – Ternopil: Mandrivets, 2018. – 328 s.
8. Papa rymskyi zvernuvsia do batkiv LHBT-ditei: shcho skazav (Pope addressed parents of LGBT children:

what he said) [Electronic resource] – Mode of access: <https://www.5.ua/svit/papa-rymskyi-zvernuvsia-do-batktiv-lhbtditei-176361.html>

9. Relihiia i homoseksualnist (Religion and Homosexuality) [Electronic resource] – Mode of access: <https://t-o.org.ua/religion>

10. Fukuiama, F. Vytoky politychnoho poriadku: vid pradavnikh chasiv do Frantsuzkoi revoliutsii. (The origins of the political order: from ancient times to the French Revolution). Kyiv: Nash format, 2018. - 575 s.

11. Shtraf za krytyku LHBT abo znyschennia svobody slova. Shcho kryetsia za novym zakonoproiektom proty dyskryminatsii. (A fine for criticizing LGBT people or destroying free speech. What lies behind the new anti-discrimination bill) [Electronic resource] – Mode of access: https://zik.ua/news/2019/12/17/shtraf_za_krytyku_lhbt_abo_znyschennia_svobody_slova_shcho_kryetsia_za_novym_zakonoproiektom_prot_dyskryminatsii_950431

12. Iastrebov A. Lomka postmodernystskoho trostynka. Kross-literaturnyj proekt «chelovek sprashyvaet u Boha y sam otvechaet» (Breaking the postmodern cane. Cross-literary project “man asks God and answers”) / Relyhyvedenye. Nauchno-teoretycheskyi zhurnal. 2008. - №1. – s.135-149.

13. Bartelink, B. E.; Groeneweg, T. Advocating the value-add of faith in a secular context: The case of the Knowledge Centre Religion and Development in the Netherlands [Electronic resource] // Theological studies. 2019, Volume: 75. Issue: 4 Article Number: a5510. Mode of access: <file:///D:/Boss/Downloads/5510-59827-1-PB.pdf>

14. Beyer P., Beaman L. Dimensions of Diversity: Toward a More Complex Conceptualization [Electronic resource] // Religions, 2019, Volume 10. Issue 10. Mode of access: <file:///D:/Boss/Downloads/religions-10-00559.pdf>

15. Carls P. Modern Democracy as the Cult of the Individual: Durkheim on religious coexistence and conflict [Electronic resource] // Critical research on religion. 2019, Volume: 7. Issue: 3. Pages: 292-311. Mode of access: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2050303218823069>

16. Lawrence D. What’s Wrong with Homophobic Bakeries? A Critical Discussion of Discrimination and its Interaction with Political Freedoms and Religious Conscience, Drawing on the Asher’s Bakery Case in Northern Ireland and Kasper Lippert-Rasmussen’s Theory of Discrimination [Electronic resource] // Ethical theory and moral practice. 2019, Volume: 22. Issue: 1 Pages: 61-76. Mode of access: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2Fs10677-019-09976-8.pdf>

17. Lombaard, C; Benson T; Otto E. Faith, society and the post-secular: Private and public religion in law and theology View [Electronic resource] // Theological studies. 2019, Volume: 75 Issue: 3 Article Number: a4969 Mode of access: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0259-94222019000300038

18. Ontario school board tells parents they can’t ‘opt out’ of gay lessons. [Electronic resource]. - Mode of access: <https://www.lifesitenews.com/news/ontario-school-board-tells-parents-they-cant-opt-out-of-gay-lessons>

19. Perales F., Bouma G. Religion, religiosity and patriarchal gender beliefs: Understanding the Australian experience [Electronic resource] // Journal of sociology. 2019, Volume 55. Issue 2. Pages 323–341. Mode of access: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1440783318791755>